

memorii | jurnale

Constantin Ionescu s-a născut la 24 august 1878, într-o familie de proprietari funciari din Dolj. A avut două surori și a beneficiat de studii alese. A terminat liceul în 1896 și s-a înscris peste doi ani la Facultatea de Drept a Universității București. Practica juridică îi este întreruptă de efectuarea stagiului militar, la artilerie, fapt care l-a salvat probabil de la moarte în Primul Război Mondial. Avocat din 1903, procuror din 1905, se căsătorește în 1912 și are două fete. Avansat căpitan încă din 1915, este reactivat în armată în 1916, dar cade prizonier după doar trei luni. Revine din prizonieratul german în 1917 și practică avocatura până la pensie. Suferă din cauza instaurării regimului comunist, care-i confiscă parte din casă și colecția de arme, și moare în 1963.

Adrian-Silvan Ionescu (n. 1952), nepotul memorialistului C. Ionescu, este istoric și critic de artă, muzeograf și profesor, doctor în științe istorice. Editor și autor a numeroase cărți și studii științifice. Pasionat de istoria uniformelor și de reconstituire istorică, este unul dintre cei mai importanți promotori ai acestui fenomen în România.

CONSTANTIN IONESCU

PRIZONIER
ÎN GERMANIA

ÎNSEMNĂRILE UNUI CĂPITAN
DE ARTILERIE 1916–1917

Ediție îngrijită
de Adrian-Silvan Ionescu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

Redactori: Andrei Pogăciaș, Radu Gârmacea
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Livco Design

© HUMANITAS, 2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Ionescu, Constantin
Prizonier în Germania: însemnările unui căpitan de artilerie:
(1916–1917) / Constantin Ionescu; ed. îngrij. de
Adrian-Silvan Ionescu. – București: Humanitas, 2021
ISBN 978-973-50-6379-5
I. Ionescu, Adrian-Silvan (ed.)
821.135.1
94

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Cuprins

<i>Prefață</i>	9
<i>Notă asupra ediției</i>	37
Lagărul Dänholm	41
Copilăria și tinerețea	43
Războiul din Bulgaria și epidemia de holeră	50
Viața de familie în vremuri de liniște	52
Mobilizarea. 1916	54
14 august 1916	57
În război: Pe Dunăre	58
În război: Pe Jiu	61
În război: Retragerea	66
Prizonier: Începe calvarul	72
Prizonier: La Slatina	76
Prizonier: În Germania	78
Poezii din lagăr	82
Drumul spre casă	99
O listă de cumpărături	106
<i>Facsimile</i>	109
<i>Album fotografic</i>	115

Notă asupra ediției

Manuscrisul conținând memoriile bunicului meu matern, Constantin Ionescu, s-a păstrat timp de un secol în arhiva familiei. Îl public acum pentru prima dată integral, însoțit de o serie de fotografii inedite din albumele sale, care îi ilustrează în detaliu relatările, convins fiind că un asemenea volum alcătuiește o mărturie rară și prețioasă pentru istoric, ca și pentru antropolog, cu privire la experiența psihologică și materială a prizonierilor din lagărele Marelui Război.

Însemnările sunt scrise cu creionul în timpul prizonieratului din Germania, pe cele 110 pagini ale unui carnețel de buzunar - Hermesblock – cu coperti de carton gri-verzui, de 14,5 x 8 cm, cumpărat cel mai probabil în timp ce se afla în lagăr. Sunt intitulate de mâna autorului, pe pagina de titlu fiind scris: „1917 / Din viața mea / martie, aprilie, mai la Dänholm și apoi la Krefeld“.

Am redat textul ca atare, integral și fidel, neintervenind în nici un fel asupra particularităților de limbă, memorialistul având un stil foarte cursiv și oral, fiind în mod clar stăpânit de emoție atunci când așterne pe hârtie mai ales gândurile despre soția și cele două fiice rămase în țară. Am operat doar convenitele actualizări privind normele actuale de grafie și punctuație, urmând metodele uzuale de editare a textelor vechi sau dialectale.

Am formulat titlul de pe coperta volumului pentru a acoperi mai bine conținutul manuscrisului. Împărțirea textului în secvențele din cuprins și colontitlu îmi aparține de asemenea. Fotografii pe care le-am reprodus în volum alcătuiesc o selecție reprezentativă dintr-o arhivă mai bogată, poate singulară, prin numărul de piese și prin calitatea tehnică și estetică a fotografiilor, între albumele combatanților români din Primul Război Mondial.

A.-S. I.

1917.

Din viața mea.

Martie, Aprilie Mai
la Sankelme
& apoi la Hrefeld

SUNT LA 1.500 KILOMETRI DEPĂRTARE de tot ce am mai scump: Zaha¹ mea și fetițele mele Lila² și Nica³. Sunt prizonier de război al germanilor în insula Dänholm, insulă în Marea Baltică în fața orașului Stralsund.

Să încep mai întâi cu descriția acestei insule Dänholm și să arăt apoi cum, la așa mare depărtare de țara mea, unde am lăsat tot ce ține de viața mea, te gândești la tot prin ce ai trecut o viață întreagă, spunând numai adevărul și ce-ți aduci aminte.

Insula Dänholm este la o depărtare de Stralsund la 1 km; din portul Stralsund treci cu un pod umblător pe acest km de mare verde și intri în insulă, care e împărțită în 2 și [cele două insule sunt] legate printr-un pod. Aceste insule se numesc Marele Dänholm, unde sunt cazărmile Reg. 42 inf. prusac și unde este și carantina, și Micul Dänholm, pe care se află barăci de lemn care servesc de lagăr prizonierilor.

¹) Atena Zaharula „Zaha“ Ionescu, născută Kindilide (1890–1973), soția lui Constantin Ionescu. ²) Elena „Lila“ Ionescu, măritată Andrei (1913–1998), prima fiică a familiei Ionescu. ³) Nicoletta „Nika“ Ionescu, măritată tot Ionescu (1916–2005), a doua fiică a familiei Ionescu, mama îngrijitorului acestui volum.

Pe ambele aceste insule sunt plantații de brazi și fagi, unii bătrâni de tot, alții în creștere, așa că formează un parc frumos, mai cu seamă în timpul verii, când natura râde. Plantații bătrâne sunt pentru că și altă dată, la 1870, această insulă a servit de lagăr de prizonieri francezi; dovada o face două mormane de pietre pe care sunt scrise 2 nume, Monchard și Salm 1871, doi eroi francezi făcuți prizonieri de germani și morți în Dänholm.

În această insulă sunt aproape 1.000 prizonieri englezi, francezi, ruși, români, prizonieri făcuți de germani cu ocazia marelui război mondial început de puterile de mai sus, adică Anglia, Franța, Rusia la 14 iulie 1914, și de noi, românii, la 14 august 1916, așa că aici se află prizonieri de mai bine de 2 ani și, pentru că și ei toți și-au lăsat soții iubite, copii dulci, părinți și surori iubite, ca să-și treacă timpul și să li se pară depărtarea de ai lor mai ușoară și suportabilă, au căutat să se distreze precum urmează: unii învață cu vioara, flautul, piano, alții sculptează în lemn și lucrează traforaj, alții învață englezește, nemțește, franțuzește, alții pictează, alții joacă tenis, fotbal sau prind pește pe malul canalului ce desparte cele două insule; eu însă, care nu vreau să fac nimic din toate astea, mi-am pus în gând să-mi scriu viața mea de când eram mic, micuț și până acum, spunând ca mai sus să nu spun decât adevărul și ce-mi aduc aminte, căci e cam de mult de când vreau să încep. E cam de mult, aproape o jumătate de veac trăit¹, și mi-ar fi greu să fac o descripție jurnaleră, ci voi spune numai evenimentele mai însemnate prin care am trecut în această aproape jumătate de veac, și asta deoarece vreau să încep cu anul nașterii mele, 1878, august 24, tot an de război, pentru că atunci era războiul pentru independența țării mele „România“ cu turcii, din care război

¹) Memorialistul avea 38 de ani în acel moment.

românii au ieșit victorioși, după cum sperăm ca și acum, după 38 ani și 6 luni, România să iasă biruitoare și mărită.

CÂND ÎNCEP SĂ SCRUI ACESTE RÂNDURI este în ziua de 1 aprilie s.n.¹ 1917, e frig încă, canalul ce dă în mare e încă înghețat, bate un vânt puternic, cum cred că e de obicei aici, fiind la nord. Stau la soare și pe aceste foi de hârtie, pe care le țin pe genunchi, încep să scriu:

Din anii fragedei copilării, adică până la 7 ani, știu numai că aveam pe tătița², Dzeu să-l ierte, și [pe] mămița³, care mă iubeau mult, îmi treceau toate giumbușlucurile cu vederea și-mi cumpărau mereu jucării, cai, căruțe, soldați etc.; credeam atunci că niciodată nu mă voi putea despărți de d^{lor}, dar ei, fie din necesitatea de a munci la țară, fie de a-mi da o educație mai aleasă care să-mi folosească mai târziu, după cum mi-a folosit, și pentru care în aceste amintiri le mulțumesc din adândul sufletului, cu greu și ei, ca și mine, ne-am despărțit unii de alții, dându-mă pentru 1 an în clasa I^a primară la școala publică, unde nu se prea făcea treabă bună, pentru că eram mulți școlari și nu se putea ocupa profesorul de fiecare în parte. Din această cauză, nici noi, copiii, nu prea învățam, și-mi aduc aminte că am mâncat o strașnică bătaie de la mămița că n-am vrut să mă duc la școală, dar tatița, care nu prea sta cu noi acasă, ci-și vedea de afaceri, venind din oraș și auzind că am fost bătut, s-a supărat foc pe mămița și nu știa cu ce să mă mai împace. De, mama mai dă câteodată, căci sub ochii ei mai mult cresc copiii decât cu tatăl lor; am trecut-o și pe asta și m-a dat intern la pension la Arnold în clasa II primară, de unde de dorul tătiții și mămiții, așa mititel cum eram, mi-am pus ghiozdanul la spinare și am fugit de la pension, venind acasă.

¹) Stil nou. ²) Gheorghe Ionescu (1843–1908), moșier, proprietar la Cârna, județul Dolj. ³) Ecaterina Ionescu (1858–1926).

Părinții m-au luat cu vorbe bune și blândețe și m-au dus din nou în pension, unde am început să mă obișnuiesc cu aceasta, deoarece aveam camarazi cu care mă jucam și ne iubeam ca frații, și plus îngrijirea ce mi se da acolo. Așa au trecut ani peste ani când mă duceam acasă numai sărbătorile și vacanțele la țară la Cârna, unde mă jucam cu scumpele mele surioare Lucreția¹ și Virginica², cu care, fiind mai mare, ne mai încăieram câteodată la joc, mâncam o mică ceartă și imediat iar ne iubeam și începeam jocul.

Așa cum spusei, s-au strecurat an după an până am terminat cl[asa]. VI liceală, iar în cl. VII am plecat din pension de la Arnold și m-am dus la Stravolca în pension, unde, fiind cel dintâi înscris în pension, și în cl. VII am fost foarte bine tratat, însă după ce am terminat liceul bine, fără să fi rămas o dată măcar corijent, din îndemnul lui Stravolca m-am dus la Iași să dau examenul de bacalaureat, deoarece el avea acolo un frate, profesor la universitate, și zicea că se va ocupa el de mine și voi trece mai sigur examenul; acel Stravolca însă nu s-a ocupat, și eu am căzut la examen, producând mâhnire părinților, iar mie întârziere cu un an de a intra în facultate; terminasem liceul la 1896, când ne-am fotografiat 42 de camarazi, ca amintire a celor petrecute în liceul Carol I din Craiova, sub directoratul profesorului de istorie, Bușilă.

Anul cât am stat liber din cauza căderii la examenul de bacalaureat l-am întrebuințat stând la țară la Cârna și citind, însă cu, toată citirea, nu a mai trebuit să dau examen de bacalaureat, deoarece acest examen prin o lege se suprimase, așa că în septembrie 1898 m-am dus la București și m-am înscris la Facultatea de Drept.

¹) Lucreția Ionescu (1885–1978). ²) Virginia Ionescu (1880–1956), măritată cu avocatul Nicolae Boboc.

Acum încep să se cunoască roadele depuse de părinți și profesori, pentru că acum eram singur, neîndrumat de nimeni ca să muncesc, citind pentru a-mi forma viitorul, și după urma cărei muncă puteam să fac față nevoilor și greutăților vieții.

Viața de student e viața cea mai liberă și cea mai fără sinchiseală pentru un băiat; crezi că tot ce zboară se mănâncă, și de aceea, după cum spuneam mai sus, depindea de educația părinților și a profesorilor să termin facultatea bine și să fiu pregătit în lume pentru lupta pentru existență, care e cea mai grea luptă, sau să te dedai numai la plăceri și nopți pierdute și să nu poți da examene și deci termina facultatea.

Eu am fost unul din acei băieți care, fără să mă laud, grație povețelor părinților și ale silințelor lor de a-mi da o educație aleasă, grație faptului că am fost recomandat răposatului I.G. Saita¹, fost mare avocat în București, de a face practică la el în birou, am parvenit nu prin practica ce o făceam acolo, că nu făceam mai nimic, dar prin faptul că eram aproape toată ziua lângă el și seara până la 12 noaptea, [și] nu-mi puteam face prieteni cu care să petrec prea mult și să nu-mi văd de carte.

După primul an de facultate, a trebuit, în 1900, ianuarie 1², să vin la Craiova și să intru în armată să-mi fac stagiul; și cu toate că tătița dorea să îmi fac armata la infanterie, deoarece nu voia să-mi dea 600 lei pentru cal [pentru] a o face la armă călărească, eu nu am vrut s-o fac decât la artilerie, care acum, cu ocazia acestui grandios război, poate

¹) Ion Gh. Saita (1862–1914), avocat, prefect al Poliției Bucureștilor (1902–1904) și, scurtă vreme, primar al Capitalei (ian.–mart. 1914).

²) Aici survine o confuzie a memorialistului, datorată probabil trecerii timpului: serviciul militar și l-a început în vara anului 1899, de când se păstrează o fotografie a sa purtând uniformă de artilerist, datată 10 iul. 1899.

de eram la infanterie n-aș mai fi putut scrie aceste rânduri, deoarece la infanterie aș fi fost poate mai expus glonțului, cu toate că și la artilerie am trecut prin multe, pe care le voi descrie mai târziu.

La 1 ianuarie 1900 am intrat deci să-mi fac serviciul militar la Reg. 9 artilerie în Craiova, unde aveam camarazi pe Jean Marinovici, azi prezident la Trib. Ilfov, și pe Jacques Stâmbeanu, proprietar.

La început am dus-o cam greu, că nu eram obișnuit cu călăria, mai cu seamă că, eu fiind înalt și subțire, mi se dădeau cai înalți, însă cu timpul m-am obișnuit și, după 6 luni de armată, căci așa se făcea pe atunci, și după o pregătire serioasă, deoarece aveam comandant pe colonelul Drăgoescu¹, am dat examenul de sublocotenent la București, și noi cei 3 am ieșit cei dintâi pe toate corpurile, făcând fală regimentului, pentru care fapt am și primit mulțumiri din partea col. Drăgoescu. La 10 Mai 1901 am primit brevetul de sublocot[enent]. După ce am terminat cu armata, m-am dus din nou la București, unde mi-am terminat ceilalți ani de facultate. În tot acest timp am fost tot pe lângă I. Saita, care mă iniția în ale dreptului.

La 1903 m-am înscris avocat în baroul din Dolj.

Acuma eram tocmai ca un pui de păsărică, care până la creșterea penelor și la învățatul a mânca singură, își ia zborul, se desparte de mama și tatăl ei care au îngrijit-o, tot

¹) Colonel Liviu Drăgoescu (1848–?), comandantul Regimentului 9 artilerie, cu reședința la Craiova; din 1868 a urmat Școala Militară, în 1870 a primit gradul de sublocotenent, în 1876 locotenent – grad cu care a luat parte la Războiul de Independență, avansat căpitan în 1879, maior în 1888, locotenent-colonel în 1894, colonel în 1900, trecut în rezervă în 1902; a fost decorat cu Virtutea Militară clasa I în 1878, Steaua României de război, clasa a V-a, în 1879, Steaua României de pace, clasa a IV-a, în 1897, și Coroana României clasa a IV-a în 1895. *V. Anuarul Armatei Române pe anul 1905*, București, p. 784.